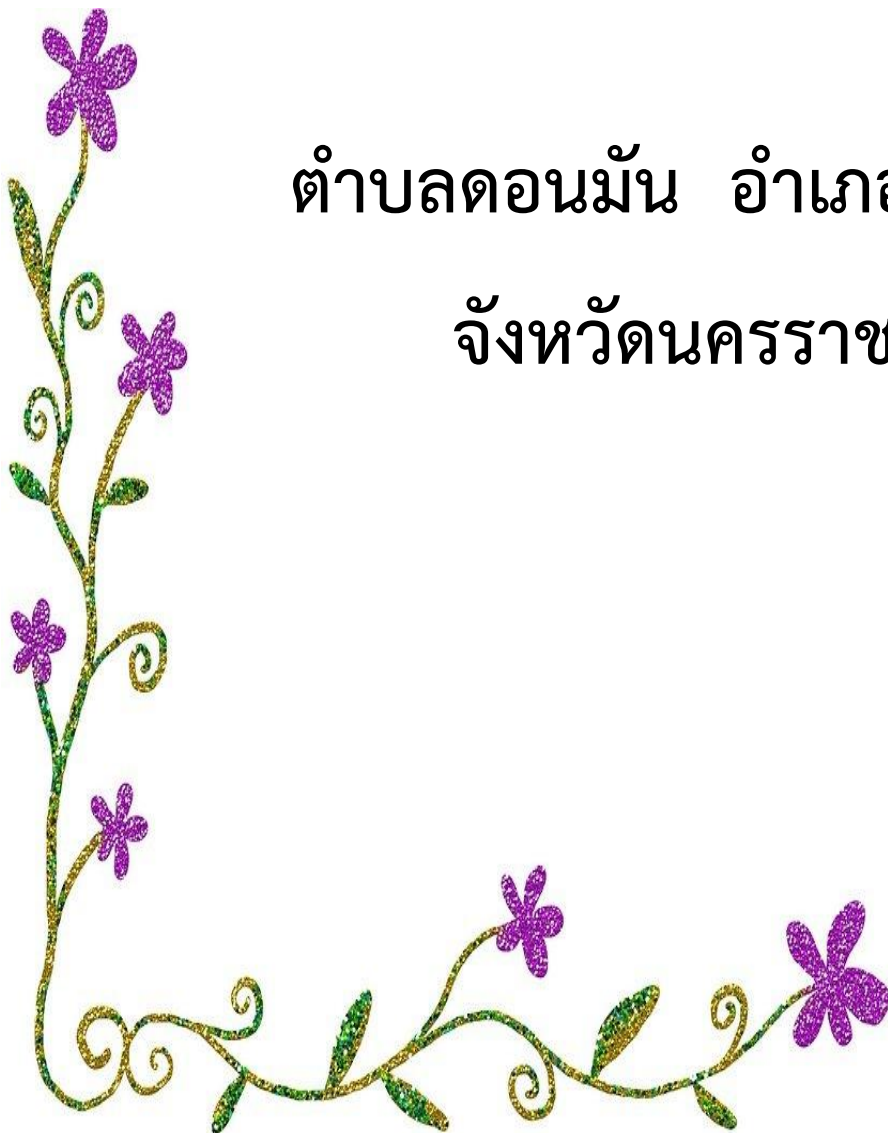

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

ตำบลดอนมัน อำเภอลำทะเมนชัย

จังหวัดนครราชสีมา

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ และมีประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน
๒. เพื่อให้ผู้รับการถ่ายทอดตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตนเอง อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญานั้นๆ ต่อไป

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นคำที่มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย เป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากผู้รู้หรือผู้มีประสบการณ์ ซึ่งเรียกว่าปราชญ์ชาวบ้านหรือปราชญ์ท้องถิ่น ซึ่งมีผู้ให้คำจำกัดความของภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะต่างๆ กันดังนี้

สามารถ จันทรสุรีย์ (๒๕๓๖) กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองที่นำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้านทั้งกว้าง ทั้งลึก ที่ชาวบ้านสามารถคิดเองทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำรงชีวิตในท้องถิ่นอย่างสมสมัย

กรมวิชาการ (๒๕๓๘) ที่ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า คือความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเรา ผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต วิเคราะห์จนเกิดปัญญาและตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะเรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่างๆ อาจกล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา

รัตนะ บัวสนธ์ (๒๕๓๕) กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนทัศน์ของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อโลกและสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนทัศน์ดังกล่าวจะมีรากฐานจากคสอนทางศาสนา คติจารีต ประเพณี ที่ได้รับการถ่ายทอดสั่งสอนและปฏิบัติสืบเนื่องกันมาปรับปรุงเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงแต่ละสมัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อความสุขของในส่วนที่เป็นชุมชน และปัจเจกบุคคล

ฉลาดชาย สมิตานนท์ (อ้างอิงถึงในพิสิฐ นาครำไพ. ๒๕๓๗) ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ สติปัญญาอันเกิดจากการเรียนรู้สะสมถ่ายทอดประสบการณ์ที่ยาวนานของผู้คนในท้องถิ่นซึ่งได้ทำหน้าที่ชี้แนะการใช้ชีวิตอย่างยั่งยืนและถาวรกับธรรมชาติรอบตัวนั้นทำอย่างไรซึ่งในที่สุด ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจถูกยกระดับให้หมายถึงอุดมการณ์ของการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย บนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ที่มีชีวิต สัตว์ พืช และมนุษย์ด้วยตัวเองตลอดจนสิ่งไม่มีชีวิตรอบข้าง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.) กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยว่า เป็นองค์ความรู้ความสามารถ และทักษะของคนไทยที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรับแต่ง และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย;jk

ประเวศ วะสี (๒๕๓๖) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นจากประสบการณ์หรือความชัดเจนจากชีวิตและสังคมในท้องถิ่นต่างๆ เพราะฉะนั้นจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มาจากข้างนอก ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ มีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน มีความเป็นบูรณาการสูงทั้งในเรื่องของกายใจ สังคม และสิ่งแวดล้อมและเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง อีกทั้งยังเน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าค่าวัตถุธรรม เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ จึงมีความเคารพผู้อาวุโส ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า

จากความหมายดังกล่าว อาจสรุปว่าภูมิปัญญา หมายถึง องค์ความรู้หรือสิ่งที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีต ซึ่งเป็นประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น ซึ่งได้ผ่านการคิดค้นและปรับปรุงเปลี่ยนแปลง จนได้แนวทางที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพสังคม เป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคคลทั่วไป ถือเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายรวมถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้น แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนาแก้ปัญหา เป็นที่สติปัญญาและองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ดังนั้น จึงมีความครอบคลุมเนื้อหาสาระและแนวทางดำเนินชีวิตในวงกว้าง ภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบไปด้วยองค์ความรู้ในหลายวิชา สาขา ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๑) ได้จำแนกไว้รวม ๑๐ สาขา คือ

๑. สาขาเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสภาวะการณ์ต่างๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหการเกษตร เป็นต้น

๒. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิตและการบริโภค) หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิต เพื่อชะลอการนำเข้าตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรมอันเป็นกระบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ตลอดทั้งการผลิตและการจัดจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

๓. สาขากการแพทย์ไทย หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้

๔. สาขากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งอนุรักษ์ การพัฒนา และใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

๕. สาขากกองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการค้าการสะสมและบริการกองทุนและธุรกิจในชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์เพื่อเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน

๖. สาขาสวัสดิการ หมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

๗. สาขาศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น กิจกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ เป็นต้น

๘. สาขาจัดการ หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการดำเนินงานด้านต่างๆ ทั้งขององค์กรชุมชน องค์กรทางสังคมอื่นๆ ในสังคมไทย เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้านระบบผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เป็นต้น กรณีของการจัดการศึกษาเรียนรู้ นับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาสาขาการจัดการที่มีความสำคัญ เพราะการจัดการศึกษาเรียนรู้ดี หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ นับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาสาขาการจัดการที่มีความสำคัญ เพราะการจัดการศึกษาเรียนรู้ดี หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ พัฒนาและถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาไทยที่มีประสิทธิภาพ

๙. สาขาภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถผลิตผลงานเกี่ยวกับด้านภาษา ทั้งภาษาถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทย และการใช้ภาษาตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท

๑๐. สาขาศาสนาและประเพณี หมายถึง ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม เช่น การถ่ายทอดหลักศาสนา การบวชป่า การประยุกต์ประเพณี บุญประเพณีข้าว เป็นต้น

ด้านศาสนาและประเพณีในพื้นที่ตำบลดอนมัน

ศาสนสถาน ในพื้นที่ตำบลดอนมัน อำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา

ที่	ชื่อศาสนสถาน	ที่อยู่	หมายเหตุ
๑	วัดจตุรพรณวนาราม	ม.๑ บ้านหนองอ้อ ต.ดอนมัน	
๒	วัดป่าหนองโฌง	ม.๒ บ้านช่องแมว ต.ดอนมัน	
๓	วัดปลักแรต	ม.๓ บ้านปลักแรต ต.ดอนมัน	
๔	วัดดอนสั้น	ม.๔ บ้านดอนสั้น ต.ดอนมัน	
๕	วัดป่าดอนตะวัน	ม.๔ บ้านดอนสั้น ต.ดอนมัน	
๖	วัดใหม่ไชยมงคล	ม.๕ บ้านโนนสมบูรณ์ ต.ดอนมัน	
๗	วัดช่องแมว-หนองยาง	ม.๖ บ้านหนองยาง ต.ดอนมัน	
๘	วัดโนนสมบูรณ์	ม.๗ บ้านโนนสมบูรณ์ ต.ดอนมัน	
๙	วัดดอนใหญ่	ม.๘ บ้านดอนใหญ่ ต.ดอนมัน	
๑๐	วัดลิ้นฟ้า	ม.๙ บ้านลิ้นฟ้า ต.ดอนมัน	
๑๑	วัดสระประดู่	ม.๑๐ บ้านคอกหมู ต.ดอนมัน	
๑๒	วัดป่าสุกรवास	ม.๑๐ บ้านคอกหมู ต.ดอนมัน	

ประเพณีฮัตลิบสองคลองลิบลิ

ฮัตลิบสอง คลองลิบลิ ประเพณีของอีสาน

ภาคอีสานเป็นภาคที่มีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมคึกคักความเชื่อวิถีปฏิบัติที่หลากหลายแต่ละฤดู แต่ละเดือน จะมีพิธีปฏิบัติกิจกรรมตามความเชื่อหลากหลาย ชาวอีสานจะรู้จักดี คือฮัตลิบสองคลองลิบลิ

ฮัตลิบสอง คือประเพณี๑๒เดือนของชาวอีสานที่ต่างจากประเพณี๑๒เดือนของภาคอื่นหลายประเพณี **คลองลิบลิ** คือแนววิถีที่ควรที่ต้องปฏิบัติ ๑๔ประการเปรียบได้ว่าเป็นกฎหมายที่ต้องทำตามอย่างเข้มงวดซึ่งมีทั้งพิธีของเจ้าฟ้ามหาจักรีศรี พระภิกษุสงฆ์และประชาชนทั่วไป

ฮัตลิบสอง คลองลิบลิ เป็นภูมิปัญญา มรดกอันล้ำค่าของปราชญ์อีสานที่ทุกคนควรศึกษาและทำความเข้าใจ ในพื้นฐานความเชื่อคติเดิมชาวอีสานมากขึ้น เป็นส่วนที่ทำให้ชาวอีสานมีความสงบสุขร่มเย็นมาโดยตลอดเพราะมีการยึดมั่นที่เปรียบเหมือนธรรมานุชีวิตชาวอีสานตราบเท่าจนปัจจุบัน(บางส่วน) แต่ก็มีหลายแห่งที่ทิ้งฮัตลิบสองเดิม นำวัฒนธรรมต่างชาติดมาโดยไม่พิจารณาทำให้สังคมส่วนนั้นมีความวุ่นวาย เกิดปัญหาหลายอย่างขึ้น โดยฮัตลิบสองคลองลิบลินี้ จะประกอบไปด้วย ฮัต ๑๒ ฮัต และคลอง ๔ประเภท มี๑๔ คลอง ได้แก่ ฮัต บุญเข้ากรรม(บุญเดือนอ้าย) ฮัต บุญคูณลาน เดือนยี่ ฮัต บุญข้าวจี(เดือนสาม) ฮัต บุญเวสหรือบุญมหาชาติ (เดือนสี่) ฮัต บุญสงกรานต์ (บุญเดือนห้า) ฮัตบุญบั้งไฟ (บุญเดือนหก) ฮัตบุญข้าชะ(บุญเดือนเจ็ด) ฮัตบุญเข้าพรรษา ฮัตบุญข้าวประดับดิน ฮัตบุญข้าวสาก ฮัตบุญออกพรรษา ฮัตบุญกฐินฮัตลิบสอง เป็นประเพณีการทำบุญที่มีประจำเดือนชาวอีสาน ประสมประสานระหว่างแนวคิดของพระพุทธเจ้า พราหมณ์และผี ก่อนที่ศาสนาพุทธเข้าสู่ไทย โดยเฉพาะดินแดนอีสานนั้นประเพณีตามฮัตคลองเดือนต่างๆมีมานาน สมัยก่อนจะเน้นพิธีทางของผีและพราหมณ์มากกว่าเพราะเชื่อเรื่องภูตผีปีศาจ วิญญาณ เปรตเทวดาอารักษ์ต่างๆ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูตผีที่มองไม่เห็นตัวจะมีอิทธิพลต่อชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ดังนั้นพิธีกรรมส่วนใหญ่จึงวนเวียนอยู่กับเรื่องผีโดยมีพ่อกะเจ้าเป็นผู้นำทางพิธี เมื่อศาสนาเข้าสู่ไทยดินแดนอีสาน ความเชื่อและพิธีกรรมจึงได้เปลี่ยนไปบ้าง ได้นำพิธีกรรมทางศาสนาเข้าประสมประสาน มีพระสงฆ์องค์เจ้าเข้ามีส่วนร่วมมีพระเป็นผู้นำในบางพิธี แต่ส่วนใหญ่ยังมีปราชญ์หมู่บ้านเป็นผู้นำและจะเอนไปทางแนวพราหมณ์และผีมากกว่า

คลองลิบลิ มีหลายประเภทแต่สามารถแบ่งประเภท ได้แก่คลองประเภทสอนผู้ปกครอง คลองประเภทสอนพระสงฆ์ คลองสอนประชาชนทั่วไปและสุดท้ายที่สำคัญคือคลองสอนคนทุกเพศ วัย ทุกฐานะ เป็นสิ่งที่ทุกคนควรมีเพื่อขัดเกลาคอยบ่งชี้ให้ผู้คนต้องปฏิบัติตามทำให้สังคมอีสานมีความสุข ร่มเย็น จึงนำเสนอความเป็นมาความสำคัญต่างๆของ ฮัตลิบสองคลองลิบลิเพื่อให้รับทราบข้อปฏิบัติต่างๆที่ทำให้คนในอดีตที่มีวิถีชีวิตที่อยู่ดีมีสุขและเป็นการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมชาวอีสานให้มีสืบไป

บุญเข้ากรรม

ฮีตบุญเข้ากรรม(บุญเดือนอ้าย) เป็นบุญที่ทำในเดือนอ้าย(เจียง) เดือนแรกของปีที่ชาวอีสานทำกันจนเป็นประเพณี ทำในวันข้างขึ้น/แรมก็ได้ เป็นบุญที่เกี่ยวกับพระโดยตรง มีความเชื่อว่าทำบุญร่วมกับพระแล้วจะได้านิสงส์มาก จึงมีการทำบุญเข้ากรรมขึ้น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำเพื่อให้พระต้องอาบติสังฆาภิเลส นี้แล้วต้องทำพิธีเข้ากรรมที่เรียกอีกอย่างว่า วุฏฐานพิธี คือระเบียบอันเป็นเครื่องออกจากอาบัติ ประกอบพิธี**ปริวาสมนัตต์ ปฏิกัสนาและอัพภาน** เป็นขั้นตอนการอยู่กรรมของพระที่ต้องจำกัศที่อยู่เพื่อทรมานร่างกายให้หายจากกรรม เป็นการชำระจิตใจให้หายมัวหมองบางแห่งถือว่า เมื่อบวชแทนคุณมารดาได้จะต้องอยู่กรรมเพราะมารดาก็เคยอยู่กรรมเมื่อคลอดบุตร โดยเชื่อว่า มีพระรูปหนึ่งได้ต้องอาบติเพียงเล็กน้อยที่เอามือไปทำใบตริไคร้ น้ำชาดแล้วไม่ได้แสดงตนว่าต้องอาบติเมื่อมรณะจึงเกิดเป็นนาค เพียงเพราะอาบติที่เล็กน้อย ดังนั้นจึงมีพิธีการอยู่ ปริวาสกรรมเพื่อพ้นอาบัติ

โดยมีสถานที่เข้ากรรมที่เงียบสงบ มีกุฏิให้พักเพื่อเข้ากรรมคนเดียว โดยพระที่ต้องอาบติแล้ว ต้องบอกพระสัรูปให้รู้ว่า ได้เวลาแล้วจึงเข้ากรรม ซึ่งตามวินัยมุขผู้เข้าต้องประพุดิมนัตต์ คือ นับริตริ ครบหกรัตริ จึงสวดระงับอาบติ อัพภาน ในระหว่างการเข้ากรรมต้องสารภาพความผิดต่อพระ ๔ รูปเป็นผู้รับรู้ ส่วนการออกต้องมิพระ ๒๐รูปให้อัพภาน พระผู้ออกจากกรรมแล้วถือว่าหมดมลทิน เป็นผู้บริสุทธิ์ การรับภิกษุผู้ต้องอาบติหนักได้ลงโทษ คืออยู่ปริวาสหรือมนัตต์ให้กลับเป็นพระบริสุทธิ์โดยพระสวดระงับอาบติ ว่า อัพภาน ซึ่งทำให้หมดมลทิน บริสุทธิ สำหรับชาวเข้ามาส่วนเกี่ยวข้องโดยเป็นผู้อุปัชฌ์ด้วยจตุปัจจัยแต่ภิกษุตลอดเวลาเข้ากรรมและวันออกจากกรรมต้องมีการทำบุญให้ทานซึ่งปัจจุบันมีการทำบุญนี้เพียงบางตำบลบางหมู่บ้านเท่านั้นที่ทำจริงๆแบบดั้งเดิม โดยมีคำบอกเล่าทางศาสนามีคำสอนของคนเฒ่าแก่ก็เน้นย้ำให้ลูกหลานได้จดจำไปปฏิบัติ คือพอถึงเดือนเจียง (เดือนอ้าย)ภิกษุสงฆ์จะต้องเตรียมพิธีเข้าปริวาสกรรม เพราะถือเป็นธรรมเนียมประเพณีมาแต่โบราณอย่าได้ทิ้ง หาไม่แล้วจะทำให้เกิดภัยพิบัติได้ ด้วยคำสอนนี้ชาวอีสานจึงนำมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

ฮีด บุญคุณลาน เดือนยี่ เป็นบุญที่สร้างขึ้นเพื่อแสดงความเคารพ ในปัจจัยยังชีพของคน คือข้าวที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับลูกหลานในการที่ได้ข้าวมานั้นยากลำบากและถือว่าปีใดบุญลานมีข้าวเยอะแสดงว่าปีนั้นมีความอุดมสมบูรณ์ดีและเป็นการทำให้เกิดสิริมงคลแก่ชาวบ้านและขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ผีปูด ผีตาแฮก เจ้าแม่โพสพ ที่ประทานข้าวมาอย่างอุดมสมบูรณ์

เมื่อครั้งพุทธกาลมีหนุ่มสองพี่น้องทำนาที่เดียวกัน พอข้าวออกรวงน้องชวนพี่ทำข้าวมธุปายาสแต่พี่ไม่เห็นด้วยเลยแบ่งนากันทำ เมื่อทำนาคนเดียว ผู้น้องได้ทำบุญอย่างต่อเนื่องเป็นระยะตามเวลาของการเก็บเกี่ยวข้าวเป็นช่วงๆเก่าครั้งตั้งแต่ข้าวเป็นนํ้าจนกระทั่งเก็บเกี่ยวไ้ยิ่งฉากโดยปรารถนาสำเร็จพระอรหันต์ในอนาคต พอถึงพุทธศาสนาสมณโคดม และเกิดได้ออกบวชสำเร็จพระอรหันต์เป็น อัญญาโกทัถุญะ ส่วนพี่ทำบุญครั้งเดียวตอนทำนาเสร็จ เกิดเป็น สุกัททปริพาชก สำเร็จอนาคามีผลเป็นพระอริยบุคคลองค์สุดท้ายในพุทธศาสนา เนื่องจากอานิสงจากการทานข้าวน้อย เมื่อชาวบ้านทราบอานิสงจากการทำบุญนี้จึงนิยมทำบุญคุณลานต่อกันมา โดยการทำพิธีใช้บริเวณวัดเป็นลานข้าว โดยคายหญ้าออกแล้วใช้มูลควายผสมน้ำเทราด ก่อนวันงานจะนำข้าวมารวมกันตามศรัทธา นิมนต์พระสงฆ์จาก๙ วัดมาเจริญพุทธมนต์ที่ลานข้าว เอาด้ายสายสิญจน์พันรอบฐานพระพุทธรูปและภาชนะใส่นํ้ามนต์ผ่านพระ และรอบลานข้าวเมื่อเสร็จแล้วก็เทศฉลอง ๑กัณฑ์ กลางคืนอาจมีมหรสพคบงัน ตอนเช้าถวายอาหาร พรมนํ้ามนต์และนํ้าไปรดที่นาตนเอง เชื่อว่าข้าวในนาจะงามไม่มีศัตรูพืชรุกรานพร้อมกรวดนํ้าอุทิศแก่ญาติผู้ล่วงลับตลอดเทพาดาเมื่อได้รับกุศลก็จะอวยพรให้ฝนตกตามฤดูกาลเมื่อเสร็จก็จะนำข้าวเก็บย้งฉากวัดหรือชาย

ฮีต บุญข้าวจี่(เดือนสาม)ข้าวจี่

บุญข้าวจี่

เป็นข้าวเหนียวปั้นเท่าไข่เป็ดทาเกลือแล้วเสียบไม้ย่างไฟด้วยถ่าน ที่สุกเหลืองพอดีทาไข่แล้วย่างอีกครั้งบางแห่งนิยมใส่น้ำอ้อยดังคำโบราณว่า เดือนสามค้อยเจ้าหัวค้อยปั้นข้าวจี่ ข้าวจี่มีน้ำอ้อยจวนน้อยเข็ดน้ำดา

ซึ่งการทำบุญข้าวจี่ในเดือนสามเป็นช่วงที่ชาวนาหมดภาระในการทำนาแล้วข้าวขึ้นยุ้งฉางใหม่จึงอยากร่วมทำบุญถวายพระ โดยมีเรื่องเล่าว่า มีนางปุนทาสี ทำขนมปังจี่ถวายองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอรหันต์และคิดว่าพระองค์ไม่เสวยเอาให้สัตว์ต่างๆกินเมื่อพระองค์ทราบจึงได้เสวยทำให้นางปลื้มปรีดีน และได้ฟังเทศนาที่พระพุทธเจ้าสอนกับบรรลุโสดาปัตติผลด้วยอันสงฆ์ถวายขนมปังจี่ ทำให้ชาวอีสานเชื่อแล้วทำข้าวจี่ถวายพระสงฆ์ โดยสถานที่ทำพิธีแต่แห่งอาจไม่เหมือนกันซึ่งพอถึงเวลาชาวบ้านก็จะจัดทำข้างจี่ตั้งแต่เช้ามีดจากบ้านแล้วนำไปรวมกันเพื่อถวายพระสงฆ์ แต่บางแห่งก็รวมกันนำข้าวและฟืนไปรวมกัน ทำข้าวจี่อยู่ที่วัดเพราะถือว่าร่วมกันทำบุญและสามัคคีมากขึ้น และนิยมมนต์พระ๗-๙ รูปหรือตามความเหมาะสม ซึ่งการนวดทำบุญข้าวจี่เป็นวันใดก็ได้ในเดือนสาม ในหมู่บ้านจะมีการจัดเตรียมข้าวจี่แต่ย่ำรุ่งวันนั้นเพื่อให้สุกทันใส่บาตร ปกติจะใส่๗-๙ก่อนต่อครอบครวนอกจากนี้ก็อาจนำข้าวเกรียบย่างไฟพองไปถวายพร้อมอาหารคาวหวานซึ่งถึงเวลาถวายจะมีการกล่าวคำถวายข้าวจี่แล้วนำไปใส่บาตรและถวายอาหารขอพรเป็นอันเสร็จพิธี

อีด บุญแหวสหรือบุญมหาชาติ (เดือนสี่)

เป็นบุญที่เกี่ยวกับเรื่องพระเวสสันดรนิมทำในเดือนสี่ ซึ่งก่อนจัดงานมีการประชุมจัดเตรียมอาหารคาวหวานเพื่อถวายแก่พระสงฆ์ และแขกผู้มาร่วมงาน และปัจจัยไทยทานสำหรับใส่ก้นหัดเทศน์ ทางวัดก็มีการแบ่งหน้งเป็นก้นหัดมอบให้พระ ภิกษุสามเณรวัดต่างๆเตรียมไว้เทศน์ ซึ่งมีเรื่องเล่าในเรื่องมัลลย์หมื่นมัลลย์แสน ว่ามีพระมัลลย์ไปไหว้พระธาตุเกษแก้วจุฬามณีสวรรค์ดาวดึงส์

พบพระศรีอริยไตรย ได้สั่งกำพระมัลลย์ว่า ถ้าอยากพบพระองค์จงอย่าทำบาปหนัดชก เช่นการฆ่า ช่มเหงบิดามารดา สมณพราหมณ์ณาจารย์ ทำร้ายพุทธเจ้าและอุยลพระแตกกันให้ ฟังเรื่องราวพระเวสสันดรชาดกให้จบในวันเดียวและนำไปปฏิบัติ เมื่อพระมัลลย์กลับมาถึงโลกมนุษย์จึงได้บอกให้ทาบทั่วกันผู้ปรารถนาเช่นว่านึ่งจักกันทำบุญแหวสสืบต่อกันมา

โดยเป็นบุญเกี่ยวกับศาสนาโดยตรงสถานประกอบพิธีจึงอยู่ที่วัดส่วนใหญ่ การเทศน์บางครั้งก็นำไปเทศน์ในงานอุทิศศกศตต่างๆก็มี แต่งานบุญแหวสจริงๆจะต้องทำในบริเวณวัดเท่านั้น และมีพระครบจำนวนก้นหัดเทศน์อาจมีพระถึง ๓๐-๖๐รูปหรืออาจหม่นเวียนกันก็ได้ โดยก่อนมีงานบุญนี้ชาวจะไปรวมกันที่วัดจัดสถานที่ ที่ปัก ตกแต่งดอกไม้ในศาลา พวงมาลัย ธงทิว มีการทำหมากพ่นคำ เมี่ยงพ่นคำ เทียนธูป มีดดาบ อย่างละพ่นและข้าวตอกดอกไม้ไว้บูชาศาลาพ่น ประกอบด้วย ดอกบัว กางของ ผักตบชวาอย่างละพ่นดอกธูปพ่นผืนกระดาดขี ซึ่งด้วยสายสัญญาณ ตั้งหมอน้ามนต์ ชันหมากเบ็งแปดอัน โองน้ำ๔ โองตั้งสุมุทธมาสสนในโองมีจอแทน ดอกไม้ชนิดต่างๆและใบบัวป็นรูปสัตว์ต่างๆไว้ได้ธรรมาสสนใหญ่๘อัน ปกรอบธรรมาสสนนอกศาลาทั้งแปดทิศเพื่อหมายเขตปลอดภัยป้องกันมารทั้งหลาย ตามเสามีที่ใส่ข้าวพ่นกองศาลามีหอพระอุปคต คือ บาทระกระโถน กาน้ำ รัม สบง จีวร ถวายพระอุปคต ที่ต้องจัดก่อนวันงาน โดยวันโฮม หรือวันรวมนอกจากจะเพื่อนบ้านมาร่วมงาน มีพิธีสำคัญ ๒ อย่าง การนิมนต์พระอุปคต ในตอนเช้ามีวันรวมประมาณสี่ห้านาฬิกาโดยการนำก้อนหินขนาดใหญ่นสามก้อนไปวางในวังน้ำหรือที่ใดก็ได้พอถึงเวลาก็แห่ดอกไม้ธูปเทียน ชันห้าชันแปดไปที่ก้อนหินวางอยู่ที่สมมุติว่าเป็นพระอุปคต แล้วมีคนหยิบก้อนหินชูขึ้นถามว่าเป็นพระอุปคตหรือไม่ สองก่อนรับคำตอบว่าไม่ ก่อนสามตอบว่าใช่ จึงกล่าวรทนาอุปคตแล้วเชิญหินก้อนสามใส่พานพร้อมจุกปะทัดต่างๆ แห่แทนพระอุปคตอย่างครึกครื้นเข้ามา ยังวัดแล้วนำประดิษฐานที่ศาลาที่เตรียมไว้ การนิมนต์พระอุปคตมาบุญเพื่อสริมงคลชัยเพื่อการจัดงานสำเร็จราบรื่น และการแห่แหวส จะทำตอนประมาณบ่ายสามเพื่ออัญเชิญพระเวสสันดรและพระนางมัทรีเข้าเมือง โดยสมมุติว่าอยู่ในป่า มีพระพุทธรูป พระภิกษุ ๔ รูปขึ้นนั่งบนเสลี่ยงหามไปยังที่สมมุติว่าพระเวสสันดรกับนางมหรืออยู่ แล้วอาราธนาศีลห้าก่อนแห่พร้อมบายศรีพระเวสสันดรเข้าเมืองกับนางมัทรี และนิมนพระเทศน์กัณฑ์กระษัตริย์เสร็จแล้วเชิญเข้าเมือง ตอนค่ำให้พระสวดพุทธมนต์เสร็จและสวดบนธรรมาสสน ๔ ครั้งคือ อิติปิโส โพธิสัตว์ สวดชัย และเทศน์ พระมัลลย์หมื่นมัลลย์แสนก่อนเทศเอาศาลาอุปคต ๔ บท ปักข้างธรรมาสสน เป็นอันเสร็จพิธีตอนค่ำจนกระทั่งประมาณ ๓ -๔ นาฬิกาชาวร้องแห่ข้าวพ่นก่อนไปถวายพระอุปคตที่วัดพร้อมวางตามธงเมื่อเสร็จพระสงฆ์ก็เทศน์สังกาสแล้วอาราธนาเทศมหาชาติ ตลอดทั้งวันตั้งแต่กัณฑ์เทศน์พร-นครกัณฑ์จบทุกกัณฑ์ก็คำพอดีเสร็จแล้วก็จัดขันดอกไม้ธูปเทียนกล่าววาระพระรัตนตรัยจบเป็นอันเสร็จพิธีบุญแหวส

ฮีต บุญสงกรานต์ (บุญเดือนห้า)

บุญมหาสงกรานต์หรือตรุษสงกรานต์ ของภาคอีสานกำหนดขึ้นในเดือนห้า มี๓วัน ตั้งแต่๑๓วันมหาสงกรานต์ ๑๔ วันเนา ๑๕ วันสุดท้ายเป็นวันเถลิงศก ชาวอีสานถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ พิธีในแต่ละท้องถิ่นอาจต่างกัน เหมือนกันก็คือการสงฆ์น้ำพระพุทธรูป

ซึ่งมีเรื่องเล่ากันว่า เศรษฐีผู้หนึ่ง กับภรรยาไม่นานไม่มีบุตร บ้านอยู่ใกล้กับเล่งสุราษฎร์ที่มีบุตร๒คน วันหนึ่ง นักเลงได้กล่าวคำหยาบว่าเศรษฐีมีสมบัติมากไม่มีบุตรตายแล้วสมบัติก็สูญเปล่าและว่าตนนั้นประเสริฐกว่า เมื่อได้ยินเช่นนั้นเศรษฐีจึงทำการบวงสรวงขอบุตรต่อพระอาทิตย์และพระจันทร์สามปีไม่ได้ผล จึงขอแก่ต้นไทรจึงได้บุตรชื่อว่า ธรรมบาล ผู้มีความฉลาดทุกเรื่องเกินความสามารถเด็กทั่วพบ ต่อมาเมื่อมีบิลพรหมจากพรหมโลกได้ถามปัญหาโดยต่างให้ ศรีษะเป็นประกันให้เวลาเจ็ดวันในการตอบปัญหา ว่า คนเราในวันหนึ่งๆเวลาเข้าศรีอยู่ไหน เวลาเที่ยงศรีอยู่ไหน เวลาเย็นศรีอยู่ที่ไหนจนกระทั่งวันที่ ๖ ธรรมบาลยังตอบไม่ได้คิดกังวลใจเดินเข้าป่าและได้ยินนกอินทรีคุยกันจึงได้รู้ คำตอบว่า ยามเข้าศรีอยู่หน้าคนจึงล้างหน้าในตอนเช้า กลางคืนอยู่ที่อกคนจึงเอาเครื่องหอมประพรมที่หน้าอก เวลาเย็นศรีอยู่หน้าคนจึงล้างเท้า เมื่อธรรมบาลตอบปัญหานี้ได้ก็บิลพรหมจึงตัดศรีษะตนโดยศรีษะนี้ถ้าตกพื้นเกิด ไฟไหม้ ทั้งในอากาศจะทำให้เกิดฝนแล้ง ทั้งลงมหาสมุทรน้ำก็จะแห้ง ดังนั้นธิดาจึงได้นำพานมารองและแห่รอบเขา พระสุเมรุ ๑ชั่วโมง

การแห่ศรีษะนี้จึงทำให้เกิดพิธีตรุษสงกรานต์ขึ้นทุกปีและถือเป็นประเพณีขึ้นปีใหม่ของชาวไทยโบราณจะมีพิธี การทำบุญตักบาตร ตอนบ่ายก็จะทำน้ำอบ หอมดอกไม้มะขามเทศไปรวมกันที่วัด แล้วทำพิธีสงฆ์น้ำพระแล้วนำน้ำที่ได้ จากการสงฆ์น้ำนั้นไปพรมหัวลูกหลานสัตว์เลี้ยงเพื่อความอยู่ดีมีสุขตามความเชื่อนอกจากนี้แล้วก็มีพิธีการสงฆ์น้ำภิกษุ สามเณร รดน้ำดำหัวคนเฒ่าคนแก่ เพื่อแสดงความเคารพและขอพร วันที่๑๔ก็จะเป็นวันหยุดที่ทุกคนต้องมาร่วมกัน เล่นน้ำ การนำธงไปแห่และแขวนเพื่อบูชาพระรัตนตรัยเป็นเครื่องหมายของ ชัยชนะ วันที่ ๑๕ มีการขนทราย เข้าวัดเพื่อต่ออายุชีวิตในการทำลูกเจดีย์รอบๆฐานเจดีย์และนึกถึงพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ แปดหมื่นสี่พัน ธรรมชั้นและก็จะทำพิธีบูชาพระสงฆ์ ฐูปมาสวดพุทธมนต์และบวชของค์พระเจดีย์ทราย ซึ่งการก่อเจดีย์จะได้บุญตาม ความเชื่อแล้วยังทำให้พื้นที่ตรงนั้นของวัดสูงขึ้นอีกด้วย

ฮัตบุญบั้งไฟ(บุญเดือนหก)

บุญบั้งไฟมีความสำคัญต่อชาวอีสานมาก เพราะเชื่อว่าบุญประเพณีนี้จะทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ของฟ้าฝนข้าวปลาอาหารพืชพรรณเจริญเติบโตงอกงามดีและนำมาซึ่งความสนุกสนาน เกิดความหวังในชีวิต เหมือนมีที่พึ่ง อยู่ใกล้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพราะมีความเชื่อมาจากเรื่องพญาแถน(เทวดาชาวอีสาน)ที่คลบันดาลให้ความอุดมสมบูรณ์จึงมีการทำบุญบูชาพระยาแถน และบูชาแม่เหล็กดีหลักเมืองทุกปี เพราะเชื่อว่าหากไม่ทำจะทำให้ฝนตกไม่ตามฤดูกาล เกิดโรคระบาดต่างๆได้

งานบุญเดือนหก

โดยชาวอีสานมีความเชื่อว่าบนฟ้ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พญาแถน คือเทวดาที่คอยประทานฟ้าฝน ความอุดมสมบูรณ์แห่งฤดูกาล บั้งไฟคือเครื่องบูชาที่จะบอกกล่าวให้พญาแถนทราบว่าชาวโลกยังให้ความเคารพ นับถือบูชาไม่เคยขาดของคลบันดาลหรือประทานฟ้าฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล ซึ่งมีนิทานเล่าต่อกันมาว่า นานมาแล้วบ้านเมืองเกิดความเดือดร้อน ฟ้าฝนไม่ตกตามฤดูกาลเกิดความลำบากถ้วนหน้า ผืนดินแตกระแหงแห้งแล้ง มีพญาคันคาก(คางคก)สัตว์วิเศษปกครองอยู่พื้นดิน ออกตรวจหาสาเหตุว่าทำไมฝนฟ้าจึงไม่ตกจึงรู้ว่าเป็นพญาแถน จึงมีการต่อสู้กับพญาแถน โดยเอาฝนฟ้าเป็นเดิมพันและพญาแถนสู้พญาคันคากไม่ได้ จึงต้องทำให้ฝนตกโดยต้องจุดบั้งไฟบอกว่าให้ตกเมื่อใด

ดังนั้นเมื่อถึงช่วงทำนาก็จะทำบุญบั้งไฟ จุดบั้งไฟบอกกล่าวให้ทำฝนตก ชาวอีสานจึงมีการทำประเพณีนี้สืบต่อกันมาจนปัจจุบัน เมื่อถึงช่วงเดือนหกก็จะมีการทำบุญนี้เป็นประจำโดยทำร่วมกับหมู่บ้านใกล้เคียงให้ทำบั้งไฟมาจุดร่วมกันโดยเมื่อมีการทำบุญจะแบ่งเป็นสองวันคือวันโฮม ที่มีการแห่บั้งไฟประดับประดาสวยงามเป็นรูปต่างๆและมีการละเล่นที่เชื่อว่ายิ่งเล่นสกปรก ลามก ยิ่งจะทำให้ฝนฟ้าอุดมสมบูรณ์เท่านั้น วันที่๒ เป็นวันจุด ซึ่งก่อนจุดจะมีการทำการจุดบั้งไฟเพื่อเสี่ยงทายหรือบูชาพญาแถน เทพารักษ์ก่อนเสร็จแล้วจึงจุดบั้งไฟใหญ่

ฮัต บัญชาชะ(บุญเดือนเจ็ด) เป็นบุญที่จัดขึ้นเพื่อทำพิธีปิดรับความ ชับไล่ความเสนียดจัญไรภูตผีปีศาจออกจากหมู่บ้าน บางแห่งเรียกว่า บุญเบิกบ้าน หรือ บุญบ้านเป็นบุญที่แต่ละหมู่บ้านจะทำไม่ขาด เป็นบุญเกี่ยวกับภูตผีปีศาจ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน ผีปู่ตา ผีตาแฮก มเหศักดิ์หลักเมือง ที่คอยคุ้มครองหมู่บ้านชาวบ้านเชื่อว่าจรรวมผีบรรพบุรุษอยู่ด้วยที่ช่วยคลบลันดาลให้ชาวบ้านเมืองมีความสุข มีเรื่องเล่าไว้ในคัมภีร์ธรรมบทว่า ครั้งหนึ่งเมืองไพสาลี เกิดภาวะข้าวยากหมากแพง ประชาชนขาดแคลนอาหาร(ทุพภิกขภัย)เพราะฝนแล้ง สัตว์เลี้ยงตาย มีโรคทำให้ผู้คนล้มตายจึงพากันไปนิมนต์พระพุทธเจ้ามาปิดป่าภัยพิบัติ โดยมีพระ ๕๐๐ รูป เดินทางเรือ ๗ วันจากกรุงราชคฤห์ เมื่อมาถึงเมืองไพสาลี ฝนก็ตกหนักพัดพาซากศพออกจากหมู่บ้านไปจนหมดสิ้น พระพุทธเจ้าได้ทำนํ้ามนต์ ใส่บาตรและมอบให้พระอาณานิไปพรหมทั่วเมือง โรคภัยไข้เจ็บก็หาย ดังนั้นคนโบราณและคนในอีสานจึงทำบุญชาชะมาจนถึงปัจจุบัน ในเดือน ๗ ของทุกๆปี ซึ่งบุญนี้จะเป็นการทำบุญตักบาตรในหมู่บ้านและการชิงด้วยไปทั่วทุกหลังคาเรือน โดยนิมนต์ ๔-๙ รูปมาเจริญพุทธมนต์ แล้วมีพิธีผูกข้อต่อแขนซึ่งกันและกันของคนในหมู่บ้านที่ได้ฝ้ายจากการทำพิธีและมีการนำกรวดทรายหรือหินไปหว่านรอบๆหมู่บ้านหรือหลังคาบ้าน เพราะเชื่อว่าเป็นการกันผีหรือสิ่งจัญไรเข้าหมู่บ้าน นอกจากพิธีเหล่านี้แล้วชาวบ้านก็จะเก็บสิ่งที่ไม่ดีออกจากบ้านตน เช่นของเก่า เสื้อผ้าขาด ก่องข้าว เพื่อให้บ้านเรือนตนสะอาดบริสุทธิ์และเชื่อว่าเมื่อเอาของเก่าออกจากบ้านเมื่อผีเห็นของเหล่านี้อยู่นอกบ้านแล้วจะไม่เข้าบ้านจึงมีการเลี้ยงผีให้ถูกต้องตามประเพณี

บุญเข้าพรรษา บุญเดือนแปด

ฮีต บุญเข้าพรรษา พรรษา คือ ฤดูฝน ฝน ปี ซึ่งชาวอีสานออกสำเนียง บุญเข้าวัดสา ส่วนไทยปัจจุบันนิยมใช้คำว่า พรรษา ซึ่งเป็นบุญที่สำคัญแก่ทุกคนในไทย เป็นช่วงที่พระต้องจำพรรษา เพื่อศึกษาธรรมไม่ต้องเดินทางไปค้างคืนที่ ไหน และเชื่อว่าการทำบุญช่วงนี้จะได้กุศลมากเหมือนบุญออกพรรษาเพราะเป็นช่วงที่พระมีเจตนาสร้างบุญ สะสม บารมีจิตแน่วแนในคำสอน ซึ่งการทำบุญกับพระที่มีเจตนาดีจึงถือว่าได้อานิสงส์มาก ชาวอีสานจึงให้ความสำคัญโดยไม่ ว่าจากอยู่ถิ่นไกลเมื่อถึงฤดูทำบุญนี้ก็ต้องกลับบ้านเพื่อร่วมบวราณาดนต่อพระและญาติพี่น้องแต่บ้างคนก็กลับเพราะ ร่วมทำบุญกับญาติพี่น้องเพียงเท่านั้นและบางแห่งก็มีการเคารพพุทธหรือ พ้อยักษา ที่เป็นเหมือนตัวแทน ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีการนำดอกไม้ธูปเทียนไปเคารพ เรียกว่า ขึ้นต่อ ลูกเผิงลูกเทียน เพื่อให้ผูกข้อมือประพรมน้ำมันต์ บอกกล่าวให้ลูกหลานอยู่เย็นเป็นสุขเมื่อถึงออกพรรษาก็กลับมาทำเช่นนี้กับพุทธธรรม พ้อยักษาอีกที ซึ่งการจำพรรษาของภิกษุนี้มีเรื่องเล่าว่า สมัยก่อนโลกยังไม่เจริญมีการเดินทางด้วยเท้าเวลาไปโปรดญาติโยมจะต้อง เดินลัดทุ่งนาและเมื่อฤดูฝนทำให้ฝนตกต้องเดินลุยโคลนเกิดความเดือดร้อนในการไปเหยียบย่ำนาข้าว ต้นกล้า ชาวบ้านและถูกว่ากล่าวว่าขนาดนกแจ้วแวว ช่วงเข้าพรรษาจะไม่ส่งเสียงจะอยู่ถิ่นตนจนกว่าออกพรรษาแล้วเหตุใด พุทธสาวกจึงออกมาเดินย่ำข้าวกล้าให้เดือดร้อน เมื่อมีการร้องเรียนพระพุทธองค์จึงประทับอยู่ที่เวฬุวัน และให้สงฆ์จำ พรรษาที่วัด ๓ เดือนเริ่ม แรม ๑ ค่ำ เดือนแปด ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือนสิบเอ็ด คือพรรษาแรก ซึ่งจะไม่นุญาตให้ภิกษุไปพัก วัดอื่นหรือมีเหตุจำต้องพักได้ไม่เกิน ๗ วัน

เมื่อถึงฤดูเข้าพรรษาวัดบ้านจะมีการเตรียมเทียนเพื่อไปถวายวัด รวมทั้งเครื่องปัจจัยไทยตาต่างๆโดยเฉพาะเครื่อง สำหรับให้แสงสว่าง แม้ปัจจุบันจะเจริญแล้วแต่ยังรักษาฮีตเดิมโดยการนำเทียน ตรีเกียงน้ำมัน ธูปเทียนไปถวาย เช่นเดิม และการนำถวายผ้าอาบน้ำฝนเพื่อใช้อาบน้ำช่วงฤดูฝน ซึ่งเดิมก่อนพระพุทธเจ้าให้ภิกษุใช้เพียง ๓ ผืน คือ สังฆาฏิ ผ้าห่มและผ้าห่ม แต่พออาบน้ำฤดูฝนไม่มีผ้าเปลี่ยนอาบจึงเปลือยกายอาบ เมื่อนางวิสาขาทราบเช่นนี้จึงนำ ความทูลพระพุทธเจ้า ว่า อยากขอถวายผ้าอาบน้ำฝนแต่ภิกษุ ท่านจึงอนุญาตและให้ภิกษุใช้ผ้าอาบน้ำฝนเป็นวัตรปฏิบัติ เป็นต้นมา

ฮัต บัญข้าวประดับดิน เป็นบุญสิ้นเดือนเก้า ที่เรียกอีกอย่างว่า บุญข้าวสาก นำอาหารคาวหวาน หมากพลูบุหรีจัดใส่ กระหวางไว้บนพื้น ใต้ต้นไม้เพื่อเป็นการเชนดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ ที่มีความสำคัญต่อชาวอีสานเพราะเชื่อว่าเป็นบุญที่ต้องส่งส่วยให้กับผีฮักและผีบรรพบุรุษ เพื่อให้เกิดความเป็นอยู่ ทรัพย์สิน ข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ไม่มีภัยร้ายใดๆมาเยือน

บุญข้าวประดับดิน (เดือนเก้า)

เนื่องจากคนลาวไทยอีสานมีความเชื่อสืบต่อกันมานาน ว่ากลางคืนเดือนเก้าดับ (แรมสิบค่ำเดือนเก้า)เป็นวันที่ประตูนรกเปิด ยมบาลปล่อยผีรอกออกมาเยี่ยมญาติในโลกมนุษย์คืนเดียวในรอบปี จึงพากันจัดห่อข้าวไว้ให้แก่ญาติพี่น้องที่ตายไปแล้ว และมีการอ้างเรื่องเปรตของพระเจ้าพิมพิสารด้วยว่า ครั้งพุทธกาลญาติของท่านกินของสงฆ์ ตายไปแล้วเกิดเป็นเปรตเมื่อท่านถวายอาหารแด่พระเจ้าและภิกษุเปรตไม่ได้รับผลบุญจึงส่งเสียงดังเพื่อขอส่วนบุญ เมื่อท่านได้ยินรุ่งเช้าจึงได้หาสาเหตุจากพระพุทธเจ้าและทรงทราบจึงได้อุทิศบุญไปให้เปรต ต่อจากนั้นมาเปรตเหล่านี้ก็ไม่มารบกวนอีก เพราะ ได้รับ ผล บุญ ข้าว อีสาน จึง ถือ เอา เหตุ การ ณ์ นี้ ทำ บุญ ข้าว ประดับ ดิน โดยเตรียมอาหารถวายสงฆ์และการห่อข้าวประดับดินโดยใช้ใบตองห่อข้างเหนียว กับเนื้อปลา ไก่ หมูใส่เล็กน้อยพร้อมของหวานเช่นน้ำอ้อย กล้วยสุก มะละกอสุก พร้อมกับหมากคำ พลูคำ บุหรี เมียงห่อใบตองโดยเมื่อถึง๑๔ค่ำเข้ามิดชาวบ้านจะนำสิ่งที่เตรียมไปวางตามที่ต่างๆพร้อมจุดธูปเทียนหรือบอกกล่าวก็ได้

ฮีด บุญข้าวสาก

บุญเดือนสิบ

บุญข้าสากเป็นบุญที่ทาเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตายหรือเปรต โดยมีเวลาห่างจากบุญข้าวประดับดินเพียง ๑๕วันเป็นเวลาทีเปรตต้องกลับไปอยู่ที่ของตน ซึ่งทั้งสองบุญนี้จะมีลักษณะคล้ายกันคือการห่อข้าวส่งให้เปรต รวมทั้งบรรพบุรุษญาติพี่น้องของผู้ทำบุญด้วยและเปรตไม่มีญาติด้วย และทุกคนให้ความสำคัญกับบุญนี้มาก เพราะเชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะมีความหิว กำลังรอส่วนบุญจากงานนี้เมื่อถึงงานบุญจึงทำกันอย่างศรัทธา และพี่น้องแม้จะอยู่ห่างไกลก็ต้องกลับบ้านไปเยี่ยมเยียนกัน และมีของฝากให้กัน

โดยมีเรื่องเล่ากันว่า มีบุตรชายกฏมพี หนึ่ง เมื่อพ่อสิ้นชีวิตแม่ได้หาหญิงมาให้เป็นภรรยาแต่อยู่ด้วยกันหลายปีไม่มีบุตรแม่จึงหามาให้อีกและมีลูกเมียหลวงอีกจนถึงคิดฆ่าทั้งแม่และลูก และเกิดความอาฆาตของเมียน้อย ชาติต่อมาทั้งเกิดเป็นไก่และแมว แมวจึงกินไก่และไข่ ต่อมาเกิดเป็นเสือ และกวาง เสือจึงกินลูกและกวาง ชาติสุดท้ายเกิดเป็นคนและเป็นยักษ์มีพ่อฝ่ายที่เกิดเป็นคนและมีลูกยักษ์นี้กินลูกถึงสองครั้งต่อมาพอมิครรภที่สามจึงไปอยู่กับพ่อแม่เมื่อคลอดเห็นว่าปลอดภัยจึงพึ่งพาสามีและลูกกลับวัดมหาวิหาร ซึ่งพอดีกับที่พระพุทธเจ้ากำลังเทศนาอยู่ นางจึงนำลูกและสามีเข้าขอชีวิต ยักษ์จะเข้าไปในเขตวัดไม่ได้เพราะเทวดากั้นทาง พระพุทธเจ้าจึงให้พระอานนท์เรียกยักษ์มาฟังธรรมเพื่อไม่ให้พยาบาทจองเวรกัน แล้วให้ยักษ์ไปอยู่ที่หัวไร่ปลายนาเพราะมีความรู้เกี่ยวกับน้ำ ฝนดีเพื่อแจ้งให้ชาวเมืองทราบจึงเกิดความนับถือมากมีการนำอาหารไปส่งโดยสม้าเสมอแล้วนางยักษ์ก็นำไปเป็นสลากภัตแต่ภิกษุวันละแปดที่เป็นประจำ ชาวอีสานจึงถือการถวายสลากภัตหรือบุญข้าสากนี้เป็นประเพณีสืบมา และนอกจากจะเอาข้าสากไปถวายภิกษุและวางบริเวณวัด เพื่ออุทิศกุศลแก่ญาติพี่น้องผู้ล่วงลับชาวนายังเอาอาหารไปเลี้ยงนางยักษ์หรือนางผีเสื้อนาในบริเวณนาของตนแต่เรียกว่า ตาแยก โดยเมื่อถึงวันขึ้น ๑๕ค่ำเดือน สิบ จะมีการทำบุญตักบาตรที่วัด ถวายทานอุทิศส่วนกุศลให้ญาติผู้ล่วงลับ ตอนเพลจะทำเป็นสำรับพานอาหารถวายอีกหรือถวายสลากภัต และการจับสลาก ใบแรกมักเป็นสนใจแก่ชาวบ้านเพราะหากจับได้ของคนที่มีฐานะไม่ค่อยดีก็จะทำนายตามนั้นหากจับได้ผู้มีฐานะดีก็ทำนายว่าข้าวกล้าในชาติ อุดมสมบูรณ์ อยู่เย็นเป็นสุขหลังจากนี้ก็มีการฟังเทศน์ถวายฉลองข้าสากและกรวดน้ำอุทิศกุศลก็เสร็จพิธี

ฮีต บุญออกพรรษา

วันออกพรรษาหรือวันปวารณา

เป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นวันออกพรรษา วันปวารณา เป็นบุญที่ความสำคัญเพราะเชื่อว่าพระสงฆ์ได้อยู่จำพรรษาเป็นเวลาไตรมาส (๓ เดือน) ย่อมมีความบริสุทธิ์ จริยธรรมงดงามจะมาซึ่งบุญและได้บุญมาก ชาวอีสานเชื่อว่าเหมือนได้บุญจาก นิโรธสมาบัติ (การออกจากการพักผ่อนของพระอรหันต์) ดังนั้นลูกหลานที่ไปทำงานต่างถิ่นจึงนิยมกลับบ้านเพื่อมาทำบุญนี้และออกพรรษากับ พ่อธรรม หรือ ของฮักษา ที่ได้เข้าไปในช่วงบุญเข้าพรรษา

บุญนี้มีความเป็นมาแยก ๒ ส่วน คือ พิธีสงฆ์ และพิธีฆราวาส ซึ่งพิธีสงฆ์โดยพระพุทธเจ้าอนุญาตให้พระที่จำพรรษาครบไตรมาสสามารถสรรจรไปต่างๆได้ตามความต้องการ แต่ที่สำคัญสุด คือพระภิกษุเมื่ออยู่ด้วยกันในที่แห่งเดียวเป็นเวลานาน โอกาสกระทบกระทั่งกันไม่พอใจกัน เกิดความขุ่นเคืองแค้นกันย่อมมีเป็นธรรมดา พระองค์จึงให้ถือวันออกพรรษาเป็น วันมหาปวารณาเพื่อให้สงฆ์ได้ปวารณาตนกับเพื่อนพระด้วยกันว่าแต่ต่อไปนี้หากทำผิดพลาดประการใดขอให้แนะนำจะได้ปรับปรุง ซึ่งสามารถกล่าวตักเตือนกันได้ ส่วนของฆราวาสญาติโยมที่ให้ความสำคัญนั้น เพราะเชื่อว่าการทำบุญกับพระที่ออกพรรษาแล้วจะได้บุญกุศลมากเนื่องจากพระที่อยู่ครบไตรมาสไม่ใช่พระธรรมดาที่มีความมั่นคงในธรรมปฏิบัติ จึงมีการทำบุญตักบาตรเทโวขึ้นในวันออกพรรษาและบางแห่งอาจมีการไหลเรือไฟ จัดงานลอยกระทงหรือแห่ปราสาทผึ้งด้วย และเหตุที่ต้องทำบุญตักบาตรเทโวในวันออกพรรษา ถือเอาเหตุการณ์เสด็จลงจากสวรรค์ของพระพุทธเจ้า ที่เล่าว่าพระพุทธเจ้าทรงมีความต้องการโปรดพระมารดาที่สวรรคตไปอยู่สวรรค์แล้วทรงไปจำพรรษาอยู่ที่นั้นจนครบไตรมาสออกพรรษาจึงกลับเมืองมนุษย์และมีพุทธศาสนิกชนไปรอรับและรอใส่บาตรมากมาย จึงทำให้ผู้ที่ไม่สามารถเข้าใกล้ใส่บาตรได้จึงมีการโยนข้าวใส่บาตรจึงทำให้เกิดประเพณีการตักบาตรและโยนเครื่องไทยทานขึ้น พอถึง ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ชาวบ้านจะร่วมกันทำบุญตักบาตรเทโวที่วัด และฟังธรรมเทศนาและกลางคืนจะจุดประทัดเพื่อความสว่างไสวพร้อมมีการจุดปะทัดเสียงดังสนุกสนานหวันไหวด้วย

ฮีด บุญกฐิน กฐิน คือไม้สะดึง ที่ใช้สำหรับซึ่งผ้าเวลาจะเย็บผ้าจีวรพระในการเย็บให้สะดวกขึ้น จึงเป็นที่มาของผ้ากฐิน คือ ผ้าจีวร สบหรือผ้านุ่งห่มที่จะนำไปถวายพระนั่นเองบุญกฐินจึงคือบุญที่ต้องนำเข้าไปถวายพระเป็นสำคัญ บุญกฐิน เป็นบุญฮีดสุดท้ายของฮีดเดือนสิบสองของชาวอีสานชาวอีสานจึงรู้ว่าช่วงนี้เป็นช่วงที่ต้องนำจีวรไปถวายในช่วงนี้ซึ่งมี กาลเวลา ที่เรียกว่าเทศกาลกฐิน ที่กลายเป็นประเพณีขึ้น ซึ่งมีความสำคัญต่อชาวอีสานมากที่ถือว่าเป็นให้อานิสงส์แก่ ผู้ทำบุญอย่างมากเพราะจะได้ถวายจีวรให้แก่ภิกษุที่ครบไตรมาส เท่านั้นและเป็นบุญที่อยู่ในช่วงข้าวใหม่ปลามัน

งานบุญกฐิน

ซึ่งในสมัยพุทธกาลมีพระภิกษุชาวเมือง ปาฐาจำนวน๓๐รูปเดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้าซึ่งประทับอยู่พระเชตุวันมหาวิหารเนื่องจากการเดินทางไกลวันเข้าพรรษาและหนทางระยะไกลและไม่สามารถไปถึงพระเชตุวันมหาวิหารได้จนถึงกำหนดเข้าพรรษาก่อนจึงหยุดจำพรรษาที่เมืองสาเกต พอออกพรรษาจึงรีบเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าแต่ระยะทางไกลพร้อมกับช่วงฤดูฝนจีวรจึงเปียก จนถึงพระเชตุวันมหาวิหารก็พากันเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าทันที พอพระองค์เห็นพระทั้งหลายเปียกจึงมีพุทธบัญญัติให้ภิกษุแสวงหาผ้าและรับผ้ากฐินได้ มีกำหนด ๑เดือน นับแต่แรม ๑ค่ำเดือน ๑๑ ถึงวันเพ็ญเดือน๑๒จึงมีประเพณีทอดกฐินต่อกันมา โดยสามารถแบ่งจุดมุ่งหมายของฮีดได้ชัดเจน คือ**บุญเกี่ยวกับพระสงฆ์โดยตรง** บุญลักษณะนี้มี ๖ บุญ บุญเข้ากรรม บุญข้าวจี บุญผะส บุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษาและบุญกฐิน **บุญเกี่ยวกับการทำมาหากิน** เกี่ยวกับการขอพรหรือบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ลดบันดาลความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ เช่นฟ้าฝน ข้าวปลาอาหาร มีบุญคุณลานและบุญบั้งไฟ **บุญเกี่ยวกับขวัญกำลังใจการดำรงอาชีพ** เกี่ยวข้องกับความเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะอำนวยความสุข สวัสดิภาพ มี บุญสงกรานต์และบุญซำฮะ **บุญเกี่ยวกับความกตัญญู** ซึ่งจะเน้นเกี่ยวกับการทำบุญอุทิศเป็นสำคัญ คือ บุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก

คลองสิบสี่

คลองสิบสี่ หมายถึง แนวทางปฏิบัติวิถีทางที่ดีที่นักปราชญ์บรรพบุรุษชาวอีสานวางไว้ เพื่อให้ผู้ปกครองนำไปเป็นแนวทางในการปกครอง พ่อแม่นำไปสอนลูกป๋วยายนำไปสอนหลาน พระนำไปสอนพุทธศาสนิกชนและประชาชน เพื่อนำไปปฏิบัติ และเป็นแนวทางปฏิบัติที่มีทั้งหมด ๑๔ ข้อซึ่งเป็นแนวปฏิบัติระดับบุคคลครอบครัวและส่งผลต่อส่วนรวม ซึ่งยกได้ ๒แนวคือบุคคลทั่วไปและสำหรับท้าวพระยาข้าราชการผู้ปกครองบ้านเมือง ซึ่งความเป็นจริงคลองสิบสี่มีความเป็นมาจากประเพณีลาวเพราะกฎหมายมีคลองสิบปรากฏชัดเจนและชาวอีสานก็ใช้ภาษาอักษรลาวและคบประชนแก่ก็อ่านออกได้มากทำให้คลองสิบสี่ถูกนำเข้าสู่อีสานได้ง่ายเป็นแบบอย่าง ฮีดคลองจนถึงปัจจุบันคลองสิบสี่มีหลายประเภทต่างกันแต่สามารถแบ่งได้มี ๓ประเภท ได้แก่ สำหรับประชาชนทั่วไป พระสงฆ์ และผู้ปกครองตั้งผู้ใหญ่บ้านจนถึงมหากษัตริย์

คลองสิบสี่ประเภทสอนผู้ปกครองเจ้าฟ้ามหакษัตริย์ เป็นสิ่งที่ชาวลาวยุคโบราณนับถือเคารพเหมือนกันเป็นศูนย์รวมจิตใจ คือพระมหากษัตริย์ และชาวอีสานจะให้ความเคารพเชื่อถือมาก หากผู้นำมีคุณธรรมยิ่งเคารพและนับถือมาก ดังนั้นจึงบัญญัติคลองสิบสี่ขึ้น เพื่อผู้ปกครองจะได้ปกครองจะได้ปกครองให้ประชาชนอยู่ดีมีสุข

คลอง ๑ ผู้ปกครองต้องรู้จักแต่งตั้งอำมาตย์ราชมนตรีผู้มีความรู้ฉลาดและตั้งมั่นในพรหมวิหารธรรมคือ มีความซื่อสัตย์ สุจริตไม่คดโกงเป็นผู้ปกครองที่จะทำให้บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข

คลอง ๒ ผู้ที่เป็นเจ้าฟ้ามหакษัตริย์ต้องตั้งมั่นในคุณธรรม ๑๐ประการ คือ ให้ทาน รักษาศีล บริจาค ซื่อตรง อ่อนโยน ความเพียร ไม่โกรธ ไม่เบียดเบียน อดทน ไม่ประพฤติด

คลอง ๓ ปีใหม่ผู้นำต้องนำน้ำอบน้ำหอมไปสรงพระตามประเพณี

คลอง ๔ เมื่อถึงสงกรานต์ต้องมีพิธี แห่พระสงฆ์ สรงน้ำพระและพิธีเลื่อนตำแหน่งพระ

คลอง ๕ ต้องทำพิธีสวดมนต์ถวายพระพรแด่พระราชาและสงฆ์พระราชา

คลอง ๖ พวกราชมนตรีต้องนำน้ำสาบานเพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อพระราชา

คลอง ๗ ถึงเดือนเจ็ดทำพิธีบูชาถวายเครื่องสังเวยแด่เทพารักษ์หลักเมือง เป็นการแก้บน

คลอง ๘ จัดให้มีพิธีทำขวัญเมืองสวดสวดเคราะห์เมืองยังป็นหัวนกรวดทรายไล่ภูตผี

คลอง ๙ ให้ทำบุญข้าวประดับดินเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ญาติเปรตผู้ล่วงลับไปแล้ว

คลอง ๑๐ ให้ทำบุญข้าวสากเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตายและญาติพี่น้องผู้ล่วงลับไป

คลอง ๑๑ ให้ทำบุญออกพรรษามีพิธีบวงสรวงประทีปโคมไฟตามสถานที่ต่างๆ ล่องเรือไฟ

คลอง ๑๒ ให้แข่งเรือเพื่อบูชาพญานาคสังขลิตใต้บาดาล

คลอง ๑๓ ให้มีพิธีสมโภชแห่แห่นางรำถวายพระพรให้ท่านฉลองแสดงความจงรักภักดี

คลอง ๑๔ ให้พระราชาจัดหาสิ่งที่ทำบ้านเมืองอยู่ดีมีสุขเป็นปึกแผ่นและเจริญก้าวหน้า

คลองสิบสี่ ประเภทสอนพระสงฆ์ เพื่อเดือนพระสงฆ์ให้ปฏิบัติถูกต้องตามทำนองธรรม

คลอง ๑ ให้พระศึกษาพระธรรม ๒๒๗ ข้ออย่าให้ขาด

คลอง ๒ ให้ดูแลกุฏิวิหารปิดกวาดเช็ดถูอย่าให้เศร้าหมอง

คลอง ๓ ให้กระทำปฏิบัติและสวดมนต์สวดพระปริตร

คลอง ๔ ถึงเดือนแปดให้เข้าพรรษาเดือนและเดือน ๑๒ รับผ้ากฐินครบสี่เดือน

คลอง ๕ ออกพรรษาแล้วภิกษุต้องเข้าอยู่ปริวาสกรรม

คลอง ๖ ให้ถือบิณฑบาตเป็นวัตร

คลอง ๗ ให้สวดมนต์ทำวัตรเจริญสมาธิทุกคืนอย่าขาด

คลอง ๘ วันพระประชุมลงอุโบสถทำสังฆกรรมไม่ขาด

คลอง ๙ ปีใหม่ให้นำน้ำสรงพระพุทธรูปพระเจดีย์

คลอง ๑๐ ถึงศักราชปีใหม่พระเจ้าแผ่นดินให้ให้พระสงฆ์สรงน้ำในพระราชนิเวศน์และทำบายศรี

คลอง ๑๑ ให้ทำตามกนิมนต์ชาวบ้าน

คลอง ๑๒ ให้สร้างวัดวาอารามพระธาตุเจดีย์

คลอง ๑๓ ให้รับสิ่งของถวายให้ท่าน

คลอง ๑๔ พระมหากษัตริย์ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่มีศรัทธาในมนต์ให้มาประชุมกันในพระอุโบสถในวันเพ็ญเดือนสิบเอ็ด เป็นงานใหญ่อย่าขาด ชาวอีสานและลาวได้ถือคลองร่วมกันเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของสงฆ์ที่ต้องปฏิบัติทำให้พระสงฆ์ของอีสานในอดีตไม่มีปัญหาและมีพระจริยสงฆ์เกิดขึ้นมากมายเพราะท่านเคร่งครัดทำให้วัตรปฏิบัติท่านดีงาม นามาส่งความสุขคุณธรรมคำสอนที่ดี

คลองสิบสี่ประเภทสอนประชาชนทั่วไป

โดยสรุปได้เป็นแนวปฏิบัติ คือ เมื่อฤดูข้าวออกรวงเก็บผลผลิตอย่าเพิ่งนำมารับประทานให้นำไปทำบุญก่อน อย่าเป็นคนโลภมาก เห็นแก่ตัว ให้สร้างหอบุชาสี่มุมบ้าน รื้อกำแพงวัด ก่อนขึ้นบนบ้านให้ล้างเท้า เมื่อถึงวันพระให้คารวะก่อนเส้า บันไดบ้านประตูบ้าน และนำดอกไม้ธูปเทียนคารวะสามี่ และวันอุโบสถให้ถวายพระสงฆ์ ก่อนนอนให้ล้างเท้าให้สะอาด และพอถึงวันดับขึ้นหรือแรม๑๕ค่ำให้นิมนต์พระมาเจริญพุทธมนต์และตักบาตรบ้าน เมื่อพระมาใส่บาตรอย่าให้ท่านได้รอ และเมื่อพระเข้าปฐกกรรมเสร็จให้ถวายดอกไม้ธูปเทียน ภิกษุเดินผ่านให้นั่งลงยกมือไหว้ก่อนพูดด้วยอย่าเยียบเงาพระสงฆ์ อย่าเอาอาหารเหลือกินไปถวายและอย่าให้สามี่กินเพราะจะบาปตลอดชาตินี้และหน้าและสำคัญเมื่อถึงวันพระ เข้าพรรษา ออกพรรษา วันมหาสงกรานต์ ห้ามเสพเมถุน(ร่วมเพศ)เพราะลูกหลานจะสอนยาก จากคลองคำสอนที่กล่าวมาถ้าปฏิบัติได้จะนำมาซึ่งความสงบสุข

คลองสิบสี่ประเภทสอนทุกเพศทุกวัยทุกฐานะ

ฮิตเจ้าคลองขุมคือแบบแผน คำสอน ที่ผู้ปกครองระดับสูงพึงนำไปปฏิบัติ เพื่อให้ไพร่ฟ้าประชาชนมีความสุข ปกครองด้วยความเท่าเทียมกันทุกคนมีความเสมอภาค

ฮิตทางคลองเพี้ย คือเหตุร้ายทั้งหลายที่เกิดขึ้นเป็นเพราะผู้ปกครองปล่อยปะละเลยห่างจากทศธรรมทำให้ประชาชนละเลยศีลธรรมปัญหาจึงเกิด

ฮิตไพร่คลองนาย คือผู้ปกครองอย่าอวดอ้าง อย่าลืมหิว เจ้านายจะตีคนเดียวไม่ได้ ได้ดีแล้วอย่าลืมหิว เป็นใหญ่แล้วให้รักผู้น้อยและใครทำดี ได้ดีก็ให้เคารพ

ฮิตบ้านคลองเมือง คือ มุ่งให้ทุกคนรู้จักฮิตสิบสองคลองสิบสี่เพื่อทุกคนได้ปฏิบัติต่อกันอย่างมีความสุขและผู้ปกครองต้องมีใจเป็นธรรมและกล้าหาญ

ฮิตผัวคลองเมียมุ่งให้สามีภรรยาปฏิบัติดีต่อกัน

ฮิตพ่อคลองเมียมุ่งสอนพ่อแม่ให้อบรมเลี้ยงดูลูกให้ถูกทาง

ฮิตลูกคลองหลานสอนลูกหลานให้ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีมีความยำเกรงต่อผู้ใหญ่

ฮิตไก่คลองเขยมุ่งสอนลูกสะใภ้และลูกเขยให้ปฏิบัติต่อพ่อตาแม่ยายปู้ย่าตายายให้ถูกต้องตามคลองธรรม

ฮิตป่าคลองลุงสอนให้ป่าลุงปฏิบัติต่อกันญาติพี่น้องให้ดี

ฮิตปู่คลองย่าฮิตตาคลองยายสอนให้ปู่ตายายปฏิบัติเป็นปูชนียบุคคลที่ดี

ฮิตเผ่าคลองแกมุ่งสอนคนแก่ทั่วไป

ฮิตปีคลองเดือนสอนชาวอีสานรักษาฮิตสิบสองคลองสิบสี่

ฮิตไฮ่คลองนามุ่งสอนให้ชาวนารู้จักรักษาดูแลไร่นา

ฮิตวัดคลองสงฆ์ มุ่งสอนให้ปฏิบัติ วัตรธำก ดูแลวัดวาอาราม บำรุงสงฆ์

คลองสิบสี่เป็นแนวแบบแผนประเพณีปฏิบัติของบุคคลกลุ่มต่างๆที่ให้ผู้คนต้องปฏิบัติตามจึงทำให้สังคมอีสานมีความสุขสงบ ร่มเย็นตลอดมา

ฮิตสิบสอง คลองสิบสี่ ถือว่าเป็นสิ่งที่มีค่าที่ชาวอีสาน และคนภาคอื่นควรเรียนรู้ แล้วนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์แก่การปกครอง การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมได้